

*Катерина ПОПОВИЧ,
студентка 5-го курсу
факультету міжнародної політики,
менеджменту та бізнесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО СТАНУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА РУМУНІЇ ТА УКРАЇНИ

Співробітництво з ЄС залишається пріоритетним напрямом зовнішньої політики України. Інтеграція в, економічний та соціальний простір створить додаткові можливості для модернізаційного та інноваційного розвитку держави та суспільства.

Це закономірно, адже у прикордонній смузі України та її сусідів проживає значна кількість національних меншин. Зокрема у Закарпатті, що межує з Польщею, Румунією, Словаччиною та Угорщиною, компактно проживає значна кількість населення польської, румунської, словацької та угорської національностей.

Відомо, що у рамках Європейського інструменту сусідства і партнерства 2007–2013 рр. (ЄІСП) окремо виділяються програми прикордонного співробітництва, які передбачають співпрацю на регіональному рівні між країнами- партнерами ЄІСП та країнами- членами ЄС.

Прикладом цього є Програма транскордонного співробітництва «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна 2007 – 2013».

Наслідком великих міграційних процесів, характерних для всіх періодів історії, у сучасному світі фактично є існування етнічно гомогенних (етнічно однорідних) держав. Тому проблема визначення цивілізованих форм співіснування етнонаціональних спільнот у поліетнічних за складом населення країнах, особливо у прикордонних регіонах, віддавна є предметом як національної уваги, так і піклування міжнародного співтовариства [4].

Свідченням дійовості двосторонньої співпраці є існуючі форми і методи взаємовідносин України з Румунією. Саме цій проблемі і присвячене наше дослідження.

Проблематиці особливостей румунсько – українського транс-кордонного співробітництва присвячено чимало наукових розвідок. Це роботи вітчизняних фахівців з проблематики співпраці у прикордонних регіонах. До них слід віднести роботи З.С. Варналія [3], О.С. Передрія [11], Н.А. Мікули [9], С.І. Мітряєвої [10], І.В. Артџомова [1] та інших.

Значення центрально-східного європейського регіонального простору в світовій політиці та економіці визначається низкою географічних, соціально-економічних та військово-політичних факторів.

Україна лежить на перехресті різновекторних геополітичних інтересів у безпосередній зоні суперечливого стратегічного трикутника «США – ЄС – Росія». Контури цього трикутника ще не набули чітких обрисів, однак мало хто не відмічає значиму роль Української держави в їх остаточному визначенні.

Адже Україна є проміжним, санітарним кордоном, або «буферною зоною» цивілізаційного простору між західною і російсько-євразійською цивілізаціями. Для натівської Європи східні кордони України є лінією розлому між Європою і Росією, а Росія вбачає в західних кордонах України лінію розлому між НАТО та СНД – простором, який вважає зоною своїх інтересів.

Україна є учасником цих глобальних геополітичних процесів і не може залишатися осторонь змін, що відбуваються. Вона повинна стати суб'єктом нової геополітики, посісти в ній таке місце, яке б відповідало національним інтересам, власному вибору та основним пріоритетам розвитку держави. У будь-якому разі стратегію розвитку України та її зовнішньополітичну концепцію треба будувати, виходячи з оцінок наявних світових трансформацій [17].

Вибудовуючи відносини із зовнішнім світом, Україна виходить насамперед із міркувань політичної та економічної доцільності. Країна ідентифікує себе як державу європейського типу, що обумовлюється її історичним минулим, географічним положенням та економічними зв'язками з країнами Європи [11].

Тому проблема визначення цивілізованих форм співіснування етнонаціональних спільнот у поліетнічних за складом населення

країнах віддавна є предметом як національної уваги, так і піклування міжнародного співтовариства.

Для задоволення потреб національних меншин створена мережа освітніх і культурно-мистецьких закладів, яка приведена у відповідність із національним складом населення і постійно вдосконалюється. Вона повною мірою відповідає як чинному законодавству України, так і міжнародним нормам.

У Чернівецькій області, наприклад, діють ліцеї та гімназії, вивчається румунська мова [3]. Популяризуються національні румунські традиції, мова, культура, історія на шпальтах майже 10 періодичних видань, заснованих у Чернівецькій області.

В Україні функціонує розгалужена мережа закладів культури, що сприяють збереженню і розвитку духовної культури і традицій румунської національної меншини. Так, у населених пунктах Чернівецької області, в яких проживають етнічні румуни, діють 95 румунських аматорських театрів, театрів-студій, 3 дитячі художні школи, 100 танцювальних колективів, 82 музичні ансамблі.

Відомо, що Румунія та Україна є православними країнами. Саме тому в Україні відсутні проблеми із задоволення духовних потреб вірників у містах компактного проживання румунської національної меншини. Свідченням цього є достатня кількість культурних споруд, які функціонують безконфліктно.

Відповідно до чинного законодавства України представники національних меншин на рівних підставах обираються до органів місцевого самоврядування та виконавчої влади. Зокрема, серед депутатів обласної, районних і міських рад 1,3 % становлять румуни. Вже кілька років функціонує Об'єднання прикордонних органів самоврядування Закарпаття, до якого ввійшли і відповідні органи населених пунктів з компактним проживанням румунів [7].

За роки незалежності України зроблено немало для поліпшення взаємозв'язків двох народів та розширення меж транскордонного співробітництва. На українсько-румунському державному кордоні, що простягається в межах Закарпатської області, створено низку різнопланових пунктів переходу.

Враховуючи сучасні вимоги до пунктів пропуску з боку Європейського Союзу, членом якого є Румунія, активізувалася румунсько-українська співпраця з їх реконструкції та модернізації.

З метою активізації транскордонного співробітництва на регіональному рівні державний бюджет України постійно фінансує роботи, передбачені державною цільовою правоохоронною програмою «Облаштування та реконструкція державного кордону на період до 2015 року», затвердженою постановою КМУ від 13 червня 2007 р. № 831. Це дозволяє проводити роботи з вдосконалення прикордонної інфраструктури у пунктах пропуску на румунсько-українському кордоні «Хижа – Тарна-Маре», «Сігету-Мармаціей – Солотвино», «Дякове», які щодоби перетинають близько 10 тис. румунських громадян та понад 4 тис. громадян України румунського походження.

Між Україною та Румунією постійно йде пошук нових можливостей і шляхів поліпшення транскордонного співробітництва. Для прикладу, результатом цих пошуків стало прийняття *Угоди про співпрацю фахівців двох країн у проектуванні, будівництві та експлуатації каскаду гідроелектростанцій на гірських річках України й Румунії*, про розширення й облаштування існуючих пунктів переходу, про залізничне сполучення, про здійснення господарської діяльності у прикордонних водах, триває також практичне вивчення питання щодо можливої координації дій двох країн в одержанні фінансової підтримки від Світового банку та Міжнародного валютного фонду (МВФ).

На сучасному етапі Румунія і Україна роблять кроки для інтенсифікації усіх видів робочих контактів, посилення їх, у першу чергу, в трикутнику «Україна – Польща – Румунія». На думку експертів, доцільно розвивати співробітництво в напрямі налагодження й вдосконалення головних та допоміжних транспортних коридорів на базі залізничних і автомобільних сполучень. Вони суттєво відстають від наявних потреб двох країн.

Відомо, що прикордонні області Румунії площею 42,271 тис. км² з населенням понад 3 млн чол. на сьогоднішній день

є членами Карпатського євро регіону. Згідно з домовленостями, передбачене спільне облаштування соляних озер у цьому регіоні, що дозволить використати можливості щодо лікування астми у соляних шахтах, де нині працюють Закарпатська обласна та Українська республіканська алергологічні лікарні. На жаль, у 2007 – 2010 рр. виникли проблеми з функціонуванням цих закладів, основною причиною яких є «екологічна зона ризику» після масових зсувів ґрунту і утворення карстових провалів в районі с. Солотвино Тячівського району, де функціонували солерудники. У селищі проживають в основному представники румунської національності.

Уряд України виділив значні кошти для спорудження нового житлового комплексу для селища Солотвино, що знаходиться в «зоні ризику». Нове поселення для понад 500 жителів селища було збудовано у іншому селі – Теремля, де проживають українці. Однак виникла конфліктогенна ситуація у зв'язку з тим, що румунська частина жителів с. Солотвино відмовляється переселятися в новобудови українського села [14].

Найбільш вагомими проявами дійового ТКС двох країн є робота з реалізації спільних проєктів. Так, у рамках проєкту «Програма розвитку малого та середнього бізнесу прикордонних територій» в період з 1 по 8 червня 2009 р. відбувся другий етап програми навчання для представників малого і середнього бізнесу Закарпатської області. Проєкт здійснювався Фінансовою академією Сату-Маре та був спрямований на підвищення кваліфікації фахівців у сфері фінансового менеджменту та розвитку ділового транскордонного співробітництва. Попередня програма для української групи проведена у лютому 2009 р., а друга – у червні 2010 р.

Значною є співпраця України та Румунії в закарпатському просторі на прикордонних водах гірських річок, у першу чергу на р. Тиса та її притоках.

Сторони дотримуються прийнятого рішення про вчасне і регулярне надання одна одній необхідної інформації з метою недопущення негативного впливу при зведенні гідротехнічних споруд, що здійснюється будь-якою із сторін, які передбачають [6]:

- залучення до реалізації Програми комплексного протипаводкового захисту у басейні р. Тиса коштів міжнародної спільноти, в тому числі і на фінансування будівництва потужних гідротехнічних споруд (акумуючих водосховищ) у верхів'ях р. Тиси;
- спільне опрацювання питань забезпечення функціонування в басейні р. Тиси єдиної інформаційно-вимірювальної системи спостереження, обробки і передачі даних для попередження і прогнозування природних катаклізмів;
- враховуючи значні обсяги нанесених збитків та важкі матеріальні наслідки, спричинені небезпечними забрудненнями вод р. Тиси, що мали місце в 2000 р. з території Румунії (мається на увазі злиття у р. Тису ціанідних відходів у районі м. Бая-Маре), українська сторона розраховує на більш активні і вичерпні заходи з боку румунської сторони з недопущення подібних явищ у майбутньому.

На жаль, після вступу Румунії до Євросоюзу багато з названих питань, що потребують спільного з Україною розв'язання, залишились невирішеними. Причиною є умова щодо фінансування проектів лише за згодою ЄС.

Поряд з існуючими формами ТКС Україна і Румунія ведуть пошук більш дійової співпраці. Свідченням цього є пропозиції українських фахівців румунській стороні, серед яких:

- підтримати українську сторону в залученні для реалізації Програми комплексного протипаводкового захисту у басейні р. Тиси коштів міжнародної спільноти, в тому числі і на фінансування будівництва потужних гідротехнічних споруд (акумуючих водосховищ) у верхів'ях р. Тиси;
- беручи до уваги катастрофічні наслідки паводків, що сталися в останні роки у Закарпатті (Україна), Сату-Марському повіті (Румунія) та області Саболч-Сатмар-Берег (Угорщина), спільно опрацювати питання щодо створення в басейні р. Тиса на погоджених методичних принципах єдиної інформаційно-вимірювальної системи спостереження, обробки і передачі даних для попередження і прогнозування

природних катаклізмів (Протокол Наради представників водогосподарських органів України, Угорської Республіки, Республіки Румунії, Словацької Республіки з питань захисту населення і територій у басейні річки Тиса і її приток від катастрофічного впливу паводків (1999 та 2002 рр., м. Ужгород, Україна);

- враховуючи значні обсяги нанесених збитків та важкі матеріальні наслідки, спричинені небезпечними забрудненнями вод р. Тиси, що мали місце в 2000 році з території Румунії (мається на увазі злиття у Тису ціанідних відходів від промивання золота австралійською фірмою в районі м.Бая-Маре), українська сторона розраховує на більш активні і вичерпні заходи з боку румунської сторони щодо недопущення подібних явищ у майбутньому.

Характерною особливістю цих відносин є те, що в обох країнах проживають і співпрацюють представники різних етнічних національних меншин, у тому числі українці в Румунії та румуни в Україні у прикордонних регіонах обох держав.

Слід зазначити, що, здійснюючи так звану «політику малих кроків» щодо Бессарабії і Північної Буковини, окремі представники правлячих кіл Румунії намагаються інтегрувати ці території спочатку в економічному і культурному планах, а потім і політично. Останнім часом румунська преса мусує тезу про те, що українсько-румунські кордони начебто не гарантовані міжнародними договорами і тому можуть бути переглянуті. Мотивується це тим, що Україна на той час, коли були підписані ці документи, мовляв, не була суб'єктом міжнародного права і не брала участі у їх підписанні.

Питання територіальної приналежності Північної Буковини і Південної Бессарабії, острова Зміїний, збирання «історичних» румунських земель до «унітарної румунської держави» займають чільне місце у виборчих платформах усіх програмних документів практично усіх політичних партій Румунії. Український чинник відіграє складну роль у стратегії Бухареста щодо Молдови.

Міжнародний суд ООН у Гаазі (Нідерланди) виніс рішення щодо територіальної суперечності України та Румунії з делімітації меж континентального шельфу та виключних економічних зон цих країн у Чорному морі, а також двосторонніх претензій на острів Зміїний, де за прогнозами знаходяться чималі запаси нафти та газу.

Суд одностайним рішенням не погодився з доводами жодної зі сторін та самостійно провів кордон економічних зон вищеназваних держав. При цьому була врахована позиція України, що Зміїний є островом, але це не враховувалося при делімітації морського шельфу, оскільки він дуже віддалений від берега. Нова лінія враховує невелику територію навколо Зміїного, а далі проходить між берегом Румунії протяжністю 248 км та українським узбережжям довжиною 705 км.

У Румунії вважають, що суд прийняв справедливе рішення, яке може сприяти налагодженню стосунків між країнами, в тому числі в співробітництві щодо організації видобутку нафти та газу на Чорноморському шельфі.

Завершення судового спору та рішення Міжнародного суду ООН відносно острова Зміїний дає широкі можливості для розвитку та поглиблення українсько-румунського співробітництва, на чому було наголошено в Міністерстві закордонних справ України.

З іншого боку, опозиційні політичні сили вважають, що рішення Гаазького суду є програшем України, оскільки вона втратила 14 тис.кв.м території, де розвідано лише 10 млн тон нафти та 10 млрд кубометрів газу. Не виключено, що в територіальній суперечці двох країн з цього питання лежать чийсь особисті інтереси, які реалізуються за рахунок національних.

Міжнародний інститут політичної експертизи оцінив рішення з питання острова Зміїний як провал української дипломатії. Українська сторона мала всі передумови не брати участі в цьому арбітражі, оскільки всі питання вже врегульовані міжнародними договорами.

Аналізуючи результати вирішення питання про розмежування континентального шельфу та вирішення долі острова Зміїний,

слід зазначити, що остаточний вердикт було оголошено 3 лютого 2009 р. Міжнародний суд ООН у Гаазі визначив лінію делімітації континентального шельфу та виключних економічних зон між Україною і Румунією, назвав координати точок її проходження у північно-західній частині Чорного моря. Тобто розмежовано морські простори, що перебувають поза державними територіями обох країн.

У підсумку виграли обидві сторони. *По-перше*, з їхніх відносин усунуто серйозний конфліктний фактор. Причому член Європарламенту, колишній міністр закордонних справ Румунії Адріан Северін не виключив, що румунські та українські підприємства навіть домовляться про спільну розробку цих родовищ нафти і газу.

До речі, на шельфі, що розподілено, перспективні запаси вуглеводів оцінено так: – в українській частині знаходиться до 800 млрд кубічних метрів газу, до 52 млн тонн нафти; – у румунській – відповідно до 70 млрд кубічних метрів і до 12 млн тонн. У спірній зоні на українську частину припало 21 розвідане родовище (128 млрд кубічних метрів газу), на румунську – 4 (26 млрд кубічних метрів газу).

По-друге, Україна і Румунія зможуть сконцентруватися на проблемах стабільності в Чорноморському регіоні, позаяк сповідують спільну культуру безпеки.

Транскордонне співробітництво є однією з найбільш поширених специфічних форм міжнародної діяльності регіонів. Зміст і динаміка транскордонного співробітництва визначаються загальним рівнем співпраці сусідніх країн і пов'язаними з нею проблемами безпеки держави. При усіх інших рівних умовах більш сприятливі умови для транскордонної співпраці виникають тоді, коли країни межують з найбільш розвиненими територіями. Рівень соціально-економічного розвитку прикордонних територій суттєво впливає на зміст транскордонної співпраці, різноманітність його напрямів і сфер.

Разом з тим, слід відзначити, що, поряд з позитивною динамікою розвитку румунської національної меншини в Україні, в її середовищі є низка проблем, основні з них:

1. Соціальні. Проблема працевлаштування – відсутність робочих місць, через що румуни змушені їздити на заробітки по всій території пострадянського простору та Європи. Із загальної кількості румунського населення області (32 152) тільки 4 940 осіб працюють за місцем проживання. Праця сезонних робітників значно вплинула на економічне та психологічне становище румунів.

2. Освітні. Низький рівень освіченості, що в першу чергу пов'язано з небажанням молоді здобувати вищу освіту через малі зарплати в Україні. Саме тому тільки близько 50 осіб навчаються в Ужгородському національному університеті; не врегульовані умови вступу та навчання української молоді у вищих навчальних закладах Румунії, внаслідок чого виникають труднощі щодо нострифікації в Україні дипломів випускників цих закладів та їх працевлаштування.

3. Суспільні. Низька активність населення в суспільно-політичному житті держави; ускладнення візового режиму між Україною та Румунією, особливо з румунського боку, що не дає можливості належного культурного та економічного розвитку обох держав; сприяння активній співпраці громадських організацій румунів Закарпаття з державними установами, місцевими органами влади й громадськими об'єднаннями Румунії і, відповідно, українців, які проживають у прикордонних областях Румунії, з державними установами і громадськими об'єднаннями України.

На формування конфліктогенних чинників у румунсько-українських відносинах впливає низка проблем, серед яких проблеми малого прикордонного руху української та румунської національних меншин.

Після вступу Румунії до Європейського Союзу та введення візового режиму актуальною стала проблема спілкування представників національних меншин обох держав, що проживають у прикордонних повітах та районах.

Серйозних нарікань заслуговує функціонування румунського консульства у Чернівцях, де надзвичайно повільно проводиться оформлення документів на взаємне відвідування рідних, близьких, знайомих, що передбачено угодами з ЄС про спрощений візо-

вий режим та реадмісію. Безумовно, є об'єктивні причини такого стану. Можливо, головна з них – невиконання Плану впровадження Шенгенського простору для Румунії.

Список використаних джерел

1. *Андрейко В.І. Українсько – румунське співробітництво в рамках «євро- регіонів» («Карпатський», «Нижній Дунай», «Верхній Прут») / В.І. Андрейко // Румунсько–українські відносини. Історія та сучасність: збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародної наукової конференції «Румунсько – українські відносини. Історія та сучасність». – Ужгород – Сату-Маре, 2011. – С. 526-543.*
2. *Артёмов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: монографія / І.В. Артёмов. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип.13).– Ужгород: Ліра, 2009. – 520 с.*
3. *Артёмов І. Стан, проблеми і перспективи українсько – румунських відносин / І.В. Артёмов //Румунсько–українські відносини. Історія і сучасність: збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародної наукової конференції «Румунсько – українські відносини. Історія і сучасність»; 30 червня – 1 липня 2009 року, м. Сату-Маре (Румунія); ред. кол.: І. І. Вовканич (голова), І. Л. Горват, В. Чубота та ін. – Ужгород – Сату - Маре, 2009.– 330 с.*
4. *Бокоч І.І. Румунська національна нацменшина: стан та перспективи розвитку в умовах розширення ЄС / І. І. Бокоч, В. В. Марина // Законодавче забезпечення прав і свобод національних меншин України та його відповідність міжнародним правовим нормам: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції; 23-24 травня 2006 р.; за ред. Ю.М. Бисаги. – Ужгород : Ліра, 2006. – С. 156-163.*
5. *Варналій З.С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: моногра-*

фія // *Вступ. Розділи 1, 2, 4, 11,12,15. Висновки; за ред. З.С.Варналія. – К.: НІСД, 2007. – С.17-23, 25-67, 155-196, 351-455, 560-602.*

6. *Ващук Ф. Співробітництво з Румунією – важлива складова процесу інтеграції України до ЄС/Ф.Ващук//Румунсько-українські відносини. Історія і сучасність: збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародної наукової конференції «Румунсько-українські відносини. Історія і сучасність»; 30 червня – 1 липня 2009 року, м. Сату-Маре (Румунія); ред. кол.: І. І. Вовканич (голова), І.Л. Горват, В.Чубота та ін. – Ужгород – Сату-Маре, 2011. – 575 с.*
7. *Віднянський С. Українсько-румунські відносини у загальноєвропейському контексті / С. Віднянський // Румунсько-українські відносини: історія та сучасність. – Сату-Маре, 1999.– 446 с.*
8. *Вовканич І. Українсько-румунські відносини: питання гармонізації зовнішньополітичних інтересів / І.Вовканич // Румунсько-українські відносини: історія та сучасність. – Сату-Маре, 2007. – С. 254.*
9. *Жители Солотвино не хотят ехать с насиженных мест в Терезлю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-reporter.com /novosti/ 112095>. Дані опубліковано 18.01.2012.*
10. *Зленко А. Україна у мінливому світі //Дзеркало тижня.– №31, 22 серпня 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS /ukrayina_u_minlivomu_svit-57683.html*
11. *Послання Президента України до українського народу (3 червня 2012 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:// old.niss.gov. ua/book/Poslannya_2010/1.pdf*
12. *Мікула Н.А. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: монографія / Н.А. Мікула // ІРД НАН*

України, Львів, 2004. – 395 с. [Електронний ресурс]–
Режим доступу: <http://znc.com.ua/ukr/publ/book-miku-la-2004/index.php>

13. Мітрянєва С.І. Малий прикордонний рух як реальна альтернатива новій «залізній завісі» /С.І. Мітрянєва //Актуальні аспекти реалізації євроінтеграційних прагнень України: збірник наукових праць за матеріалами науково- практичної конференції (м. Ужгород, 29-30 листопада 2007 р.); відп.ред. І.В. Артёмов. –Ужгород: Ліра, 2008.– С. 290–301.
14. Офіцинський Р. Острів Зміїний та українсько-румунські відносини на початку XXI століття // Румунсько-українські відносини. Історія і сучасність: збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародної наукової конференції «Румунсько-українські відносини. Історія і сучасність»; 30 червня – 1 липня 2009 року, м. Сату-Маре (Румунія); ред. кол.: І.І. Вовканич (голова), І.Л.Горват, В.Чубота та ін. – Ужгород – Сату-Маре, 2011. – С. 266–276.
15. Передрій О.С. Транскордонне співробітництво як авангардна форма новітніх відносин Сходу і Заходу / О.С.Передрій //Регіональна політика і транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної конференції (м. Ужгород, 24-25 травня 2007 р.); відп. ред. І.В.Артёмов. – Ужгород: Ліра, 2007. – С. 240-245.
16. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: постанова КМУ від 21 липня 2006 р. №1001. – Київ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau. ua/doc/?uid=1096.997.3&nobreak=1>
17. Румунсько – українські відносини. Історія і сучасність: збірник наукових праць; ред. кол.: І.І. Вовканич (голова),

І. Л. Горват, В. Чубота та ін. – Ужгород – Сату - Маре, 2011. – 575 с.

18. *Тігіпко С. Наше місце на карті світу // Дзеркало тижня. – №32, 29 серпня 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/nashe_mistse_na_karti_svi-tu-57764.html*
19. *Устич С.І. Транскордонне співробітництво як альтернатива новій «залізній завісі» та конфліктам: комплексне дослідження. – Ужгород: Карпати, 2007. – 240 с.*
20. *Устич С.І. Кордони. Війна та мир в долі сучасного світу. Тріада життя чи колапсу: монографія. – Ужгород: Карпати, 2010. – 328 с.*
21. *Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про взаємодопомогу в митних справах / Угоду затверджено постановою КМУ №431 (431-2001-п) від 06.05.2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=642_120*
22. *Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Румунії про умови взаємних поїздок громадян / Угоду затверджено постановою КМУ № 385-(385-2004-п) від 24.03.2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=642_023*
23. *Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Румунії про пункти пропуску через українсько-румунський державний кордон / Угоду затверджено постановою КМУ №1445 (1445-2006-п) від 18.10.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=642_039*
24. *Угода між Україною та Європейським Союзом про спрощення візового режиму та реадмісію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_850*

25. *Угода між Урядом України та Урядом Румунії про спрощений порядок перетинання спільного державного кордону громадянами, які проживають у прикордонних районах і повітах / Угоду затверджено постановою КМУ № 904(904-96-п) від 02.08.96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=642_051*
26. *Українсько – румунське співробітництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irih.dp.ua/ukrain/main/invest/new_2810.doc*